

Erfgoednieuws 05|2024

2 | [Hoor de stilte in Museum Klooster Ter Apel](#)

6 | [Het Groninger Museum is dichterbij de Groningers komen te staan](#)

9 | [80 Jaar Vrijheid in Groningen](#)

11 | [Verhalen van Groningen: Aardappelen in de Veenkoloniën](#)

13 | [Tentoonstellingen en activiteiten in Groningen](#)

Hoor de stilte in Museum Klooster Ter Apel

Directeur Marjan Brouwer wordt gelukkig van het gebouw

Tekst: Thea Pol / Beeld: Jelte Oosterhuis

Wie in Nederland een middeleeuws kloostergebouw wil zien, kan niet om Museum Klooster Ter Apel heen. Als je na een lange(re) of korte(re) reis bij het museum arriveert, zullen weinig bezoekers, of ze nu voor het eerst komen of al vaker zijn geweest, onverschillig blijven als het prachtige gebouw opdoemt in de bossen. Dat is ook wat Marjan Brouwer, sinds maart 2023 directeur van Museum Klooster Ter Apel, iedere keer weer treft.

Oude gebouwen

‘Het gebouw was de trekker’, opent Marjan het gesprek. ‘Als je hier aan komt rijden en je ziet het gebouw dan word ik, met mijn geschiedenis hart, gelukkig. Ik houd van oude gebouwen. Toen ik solliciteerde op de vacature werkte ik al vijftien jaar in Museum Martena in Franeker. Het meeste museumwerk had ik al gedaan. Ik moet me goed voelen bij een werkplek: daarom heb ik gereageerd op de advertentie. Ik werd

namelijk door het gebouw aangehaakt, dat bovendien in een groene omgeving staat. Groen maakt gelukkig. Wel mis ik soms de nabijheid en vrolijkheid van een wat groter stadje.’ Het klooster is belangrijk voor de Ter Apelers heeft Marjan gemerkt. ‘En ook praat ik veel met bezoekers, die input heb ik nodig. Deze plek laat je niet onberoerd.’

Groeten uit Ter Apel

Het museum werkt momenteel

aan de expositie ‘Groeten uit Ter Apel’ dat in november 2025 opent. Ter Apel heeft veel last van de negatieve publiciteit rond het aanmeldcentrum, dat in de buurt van het dorp is gesitueerd. ‘Het is dubbel’, vertelt Marjan. ‘Het aanmeldcentrum zorgt ook voor werkgelegenheid voor het dorp en brengt dus ook iets goeds. Het is de media die de problemen omwille van de clicks uitvergrooten. Maar Ter Apel is gewoon een heel fijne en mooie plek’

De expositie zal bestaan uit interviews en herinneringen van Ter Apelers, hedendaagse kunst rondom de vraag ‘Wat maakt een plek tot je thuis’ en participerende kunst van jonge en oude Ter Apelers, onder leiding van kunstenaars Eline Janssens en Anja Lofvers.

Wat zoeken mensen hier?

‘In ons museum wordt het middeleeuwse verhaal van het klooster verteld. Dat willen we uitbreiden met de tijd van de Reformatie, bijvoorbeeld over de laatste prior van het klooster, die de eerste predikant van het dorp werd. Het is interessant om ons te verdiepen

in de vraag van onze bezoekers. Wat zoeken zij in Ter Apel? In de zomer van 2023 hebben wij een groot publieksonderzoek gedaan. Daaruit kwam naar voren dat de mensen vooral belangstelling hadden voor het gebouw, dat stond op nummer 1, en daarna voor het leven in het klooster. We merken wel dat de kennis van de Bijbel afneemt. We moeten meer uitleggen.’

Pleisterplaats

Hoe komt het dat het kloostergebouw na de Reformatie aan de sloophamer is ontsnapt? Met andere woorden: waarom staat het er nog? Om die vraag te beant-

woorden gaat Marjan terug in de tijd. Het Kruisherenklooster was ooit een pleisterplaats, een verkeersader tussen Nederland en Duitsland. Omdat er weinig alternatieven waren, heeft het lang als gastenverblijf gediend. De stad Groningen was vanaf de 17e eeuw eigenaar van het klooster. Omdat Ter Apel een strategische plek was, werd het klooster gebruikt om soldaten te stationeren. In de 18de eeuw werd het gebouw verkleind (verlaagd). In de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw kwam het besef: dit moeten we behouden. Daarom is het in de jaren 1930-1932 gerestaureerd. Rond de eeuwwisseling werd de

kloostergang weer compleet gemaakt door het Deense architectenpaar Exner, waardoor het museum deels een nieuw gedeelte heeft. ‘Iedereen heeft daar overigens een mening over’, vertelt Marjan, ‘niet iedereen houdt van het combineren van nieuwe architectuur met een monument, maar dat maakt dat je altijd een opening tot een gesprek hebt’.

Levend museum

Welke plannen heeft Marjan voor het museum? ‘Het moet een levend museum zijn. Mensen moeten het gevoel krijgen: hier is iets te beleven. Dat geldt voor

inleveren. Ik vind het belangrijk dat mensen het gebouw ervaren. Dat past bij het gebouw en bij het gedachtengoed van het klooster. Hoor de stilte, zeggen wij hier.' Marjan vertelt tijdens een korte rondgang door het museum voor interviewster en fotograaf dat zij onlangs bezoek had van een man met autisme. Hij bezocht diverse locaties in Nederland om te kijken

of zij geschikt zijn om mensen die doorgaans weinig prikkels verdragen, te ontvangen. Het Museum Klooster Ter Apel scoorde hoog op zijn ranglijst.

De nieuwe directeur heeft voor wat betreft het aantrekken van bezoekers verschillende doelgroepen op het oog. Allereerst noemt zij het klassieke publiek voor wie het gebouw, de (kruiden)tuin, de

architectuur en de stilte belangrijk zijn. Daarnaast wil ze graag gezinnen ontvangen. Ook scholen wil ze blijvend interesseren voor een bezoek aan het Museum Klooster. Voor Marjan is [Culturele Mobiliteit](#), waardoor het voor scholen gemakkelijk(er) is om leerlingen te laten vervoeren, een handig middel. 'Kinderen moeten de klas uit!' vindt ze. Met concerten,

iedereen, dus ook voor mensen met een beperking. Ik richt me ook op herhalingsbezoek, niet alleen door middel van exposities maar ook vanwege de omgeving.

Het gebouw eet een groot deel van de subsidie op. Onderhoud is kostbaar. Het is een middeleeuws gebouw. Wil je bezoekers trekken dan moet je je onderscheiden. Ik wil liever niet dat ze met een tablet door het museum lopen. Ik wil mensen juist laten vertragen. Het liefst zou ik telefoons laten

“Het liefst zou ik telefoons laten inleveren. Ik vind het belangrijk dat mensen het gebouw ervaren.”

lezingen en picknicks zijn we dit jaar begonnen, maar yoga past ook bij ons gedachtengoed. 'Picknicks doen wij in samenwerking met Hotel Het Boschhuis.' [gesitueerd op het terrein – redactie].

Kloosterleven ervaren

Een van de eerste dingen die Marjan deed toen zij haar werk in het Museum Klooster begon, is het weghalen van de bordjes 'niet aanraken'. Marjan: 'Die zie ik liever niet.' In Museum Klooster Ter Apel mag aanraken meestal wel. 'Het valt mij op dat de bezoekers zelf wel aanvoelen of zij iets mogen aanraken en in veel gevallen doen ze dat dan ook niet.' Wij staan bij het priestergestoelte (sedilia in het latijn) in de kanunnikenkerk waar je wordt begroet door zacht gregoriaans gezang waardoor je in de sfeer van een werkend klooster komt. 'Als je wilt mag je -heel voorzichtig- op het priestergestoelte gaan zitten.' De kerk is verdeeld in een kanunnikenkerk en een gedeelte waar de PKN-gemeente van Ter Apel 's zondags kerkt. 'Wel apart', merkt Marjan op, 'dat je in dit kloostermuseum ook een plek voor protestanten hebt!'

'Het klooster-denken moet terugkomen', vindt Marjan. Dat betekent dat er aandacht is voor het leven maar ook voor het denken van de kloosterlingen. Dat laatste is natuurlijk wel lastig zichtbaar te maken. 'Dat gaan we door middel van een retraite doen. Ik heb gemerkt dat de vraag naar rust en contemplatie groot is.' Van bordjes

met veel tekst is Marjan niet zo'n liefhebber. 'Je hoeft niet te leren door tekst te lezen. Veel mensen willen iets doen, proeven, luisteren en ruiken.'

Museum Klooster Ter Apel
Boslaan 3-5
9561 LH Ter Apel
www.kloosterterapel.nl

In 1464 schonk Jacobus Wiltingh, pastoor in Garrelswier en vicaris in Loppersum, zijn nederzetting Apell aan de Orde van het Heilig Kruis (Ordo Sanctae Crucis) onder voorwaarde dat op deze plek een klooster zou worden gebouwd. In mei 1465 kwam het Generaal Kapittel van de Kruisheren bijeen in Hoi aan

de Maas. Het Ordebestuur van dit klooster accepteerde Apell als een Godsgeschenk. Het benoemde het Kruisherenklooster Sint Gertrudis in Bentlage aan de Eems bij Rheine tot moederklooster. Van hieruit werden vier priesters en enkele lekenbroeders naar Apell gestuurd. Zo ontstond er een nieuw klooster in de

landstreek Westerwolde, dat de naam Domus Novae Lucis kreeg, Huis van het Nieuwe Licht. Tussen 1465 en 1561 werd gewerkt aan de bouw van het klooster volgens een middeleeuws plan. Behalve het convent-gebouw, betekende dat ook de realisatie van onder meer een poortgebouw, watermolens, perka-

menthuis, bak- en brouwhuis en een gastenverblijf. Met de verovering van het gebied door Willem Lodewijk van Nassau-Dillenburg in 1593 werd het katholieke geloof afgezworen (Reformatie). Het klooster kwam, net als Westerwolde, in het bezit van de stad Groningen. (Bron: Wikipedia)

Directeur Andreas Blühm Het Groninger Museum is dichter bij de Groningers komen te staan

Tekst: Thea Pol / Beeld: Groninger Museum | archief Erfgoedpartners

Als Andreas Blühm (Berlijn, 1959) en ik elkaar ontmoeten in zijn werkkamer in het Groninger Museum is het half september en heeft de scheidend directeur nog ruim twee maanden te gaan voordat hij eind november met pensioen gaat. Een mooi moment om terug te blikken op zijn carrière in zowel de Nederlandse als ook de Duitse museumwereld.

(Kunst)historicus

Andreas studeerde kunstgeschiedenis in Tübingen, Rome en Berlijn. Deze studiekeuze lag voor de hand vertelt hij. 'Ik was al als 15-, 16-jarige geïnteresseerd in geschiedenis. Hoewel ik kunstgeschiedenis studeerde heb ik een brede interesse. Ik zie mijzelf dan ook als kunsthistoricus, met de nadruk op historicus. Tijdens mijn studie kwam al snel de gedachte dat ik in een museum wilde gaan werken, omdat ik een museum beschouw als medium tussen object en mens.' En zo geschiedde. Na zijn studie werkte Andreas allereerst voor musea in Lübeck en Regensburg.

Naar het Van Gogh Museum

In 1993 solliciteerde Andreas bij het Van Gogh Museum in Amsterdam. Het museum zocht een kenner van 19e eeuwse kunst. 'Ik was de enige kandidaat en werd

aangenomen als hoofd presentatie. Opmerkelijk misschien dat een Duitser in dit prestigieuze Nederlandse museum kwam te werken. De reden is dat Nederlandse kunsthistorici doorgaans meer thuis zijn in de 17e of 20ste eeuwse kunst. Mijn taak was om vooral Nederlanders naar het Van Gogh Museum te krijgen. Er kwamen namelijk vrijwel alleen buitenlandse toeristen naar het museum.' Andreas ging bij de 'nonnen in Vught' op talencursus en leerde daar Nederlands. Voor hem als Noord-Duitser eenvoudiger dan voor bijvoorbeeld landgenoten uit het zuiden vermoedt hij. 'Ik had ook wel in de Kunsthalle in Bremen, mijn thuisstad, willen werken maar koos toch voor Amsterdam.'

Van Amsterdam naar Keulen en van Keulen naar Groningen

In 2005 werd de Duitse grens weer overgestoken omdat Andreas een baan had geaccepteerd in het Wallraf-Richartz Museum in Keulen. Daar werkte hij tot 2012. 'Na zeven jaar Keulen was ik weer toe aan een Nederlands museum. Daarom heb ik op de positie van directeur van het Groninger Museum gesolliciteerd. Het museum sprak mij aan vanwege de enorme breedte van de collectie. Het is een beetje vergelijkbaar

“Noordelijke musea kunnen vrij en moedig in hun programmering zijn”

met het Museum für Kunst und Kulturgeschichte in Lübeck al is het Groninger Museum nog breder. De mix maakt het interessant. Bovendien besepte ik dat ik niet meer dichterbij mijn thuisstad Bremen zou komen te werken dan hier.’ ‘Daarnaast’, zo vertelt de scheidend directeur, ‘is mijn vrouw in de stad Groningen geboren’ en hij wijst naar een plek vlakbij het museum.

Moedermuseum?

Op de vraag of Andreas het Groninger Museum als een soort moedermuseum beschouwt, zoals ooit de Provincie Groningen in

een beleidsstuk verwoordde, merkt hij allereerst op dat de professionaliteit van musea is toegenomen. Andreas: ‘Veel kleine musea hebben het moeilijk. Wij helpen waar we kunnen bijvoorbeeld met bruiklenen en adviezen. Tegelijk bezoek ik regelmatig het platform directeuren dat georganiseerd wordt door Erfgoedpartners om andere museumdirecteuren te ontmoeten. We denken verder na over het realiseren van een nieuw depot waar ook andere musea gebruik van kunnen maken. En ik zit in de adviesraden van het Abel Tasman Museum in Lutjegast, het MuzeeAquarium Delfzijl en het

Museum aan de A in Groningen.’

Samenwerking

De afgelopen jaren zijn er mooie samenwerkingsprojecten geweest die onder andere werden geïnitieerd door het Groninger Museum. Zoals het project Bitterzoet Erfgoed, over het slavernijverleden van Groningen. ‘Er waren vier initiatiefnemers met het Groninger Museum als dé initiator van dit project en uiteindelijk deden 49 culturele instellingen in de provincie mee. De bewustwording over dat verleden is mede hierdoor gegroeid’, is hem opgevallen. ‘Het besef dat slavenhandel niet

alleen bedreven werd in de Randstad maar dat ook Groningen meedeed, is onder meer daardoor zeker toegenomen.’

‘Wij zijn dichterbij de Groningers komen te staan’ is de overtuiging van Andreas. ‘Door educatieve activiteiten als de caravan: een speciaal tot minimuseum omgebouwde zilverkleurige Airstream caravan die drie jaar lang door de provincie reist. Van dorp naar dorp, om kinderen en jongeren in aanraking te brengen met kunst en cultuur. www.groningermuseum.nl/tour

Culturele Mobiliteit is ook zo’n voorbeeld, een initiatief van het Groninger Museum en Kunst & Cultuur (K&C).

Culturele Mobiliteit helpt scholen om te reizen naar het Groninger Museum en Groningse erfgoedbestemmingen om daar deel te nemen aan een [uitdagend programma](#).

Voor de [Kinderbiënnale](#), die dit jaar voor de tweede keer werd georganiseerd en die nog tot en met 3 november te bezoeken is, is het museum genomineerd voor zowel een nationale als een internationale prijs. De tentoonstelling heeft als doel om kinderen na te laten denken over een betere wereld.

Ook zijn er wijkprogramma’s en nam het museum dit jaar voor de

achtste keer deel aan de Groninger Museum Museumnacht, in 2024 op 21 september.

Met het Fries Museum en het Drents Museum zijn er goede contacten. Af en toe wordt er overlegd zowel op directie- als op afdelingsniveau. Andreas vindt het positief dat deze noordelijke musea vrijer en moediger in hun programmering kunnen zijn dan bijvoorbeeld musea in de Randstad. Een zorg is dat je tegenwoordig veel grote musea in binnen- en buitenland niet meer spontaan kunt bezoeken en dat je (ver) van te voren moet boeken.

Profiel

Hoe zou Andreas het Groninger Museum willen typeren: een vraag die de scheidend directeur vaker krijgt. ‘Dat is afhankelijk van met wie je spreekt. Wij hebben meer-

dere profielen. Of iemand uit Uithuizen komt, of uit Keulen, of uit New York: voor iedereen is dat weer anders. Als je geïnteresseerd bent in Aziatische keramiek dan is het Groninger Museum in ieder geval de plek waar je moet zijn.

Hoogtepunten

‘2019 was voor het Groninger Museum een piekjaar met 300.000

bezoekers’, weet Andreas. In datzelfde jaar exposeerde kunstenaar Daan Roosegaarde. De tentoonstelling Presence, het eerste grote museale soloproject van kunstenaar en innovator Daan Roosegaarde, was een groot succes. Andere hoogtepunten waren natuurlijk de tentoonstellingen rond de popidolen David Bowie en The Rolling Stones waar veel publiek op af kwam.

Primeur

Tijdens het interview komt nog een kleine primeur ter sprake, die in de week na het gesprek wereldkundig wordt gemaakt, maar die we gelukkig mogen delen met de lezers van Erfgoednieuws omdat dit nummer immers pas in oktober verschijnt. Het betreft de op-één-na de grootste aankoop van het Groninger Museum: de zonnewijzer die Jan de Rijk rond 1700 maakte voor een inmiddels verdwenen borg in Godlinze. De zonnewijzer was eigendom van de familie Alberda. Begin maart dit jaar werd het aangeboden op kunstbeurs Tefaf bij de gerenommeerde kunsthandel Kugel uit Parijs. Tot dan wist niemand van het bestaan van dit werk. Hoe de zonnewijzer in Parijs terecht is gekomen is onbekend. Andreas noemt daarnaast nog

twee belangrijke aanwinsten die tijdens zijn directeurschap werden verworven: de Werkmankast en de Grand Stairwell Installation in trapzaal van 13 meter hoog van glaskunstenaar Dale Chihuly.

Van Gogh

Eind november opent de tentoonstelling ‘Hoe Van Gogh naar Groningen kwam’. Andreas: ‘In 1896 was in het gebouw aan de Praediniussingel, waar het Groninger Museum tot aan de opening van het huidige gebouw in 1994 was ondergebracht, een tentoonstelling van zes dagen met 100 (!) schilderijen van Vincent van Gogh uit zijn Franse periode. De weduwe van Theo van Gogh had deze ter beschikking gesteld. De tentoonstelling was samengesteld door enkele studenten waaronder de bekende historicus Johan Huizinga. Onvoorstelbaar, denk je eens in: 100 schilderijen van deze wereldberoemde kunstenaar!’ De cirkel is met deze tentoonstelling rond zou je kunnen zeggen. Een waardig afscheid van een betrokken museumdirecteur.

Groninger Museum
Museumeiland 1
9711 ME Groningen
www.groningermuseum.nl

In 2025 staan we in Nederland stil bij een bijzondere mijlpaal: het is dan precies 80 jaar geleden dat de Duitse bezetting ten einde kwam. De provincie Groningen was een van de laatste regio's in ons land die werd bevrijd. In onze provincie wordt dit jubileumjaar niet alleen aangegrepen om terug te kijken op het verleden, maar ook om de huidige betekenis van vrijheid te onderzoeken en te vieren. Onder de noemer '80 jaar vrijheid Groningen' bundelen een keur aan culturele instellingen uit de hele provincie hun krachten om via tentoonstellingen, voorstellingen, debatten, muziek, theater en andere activiteiten dit thema breed uit te lichten.

Herdenken en verbinden

Het programma van '80 jaar vrijheid Groningen' is opgebouwd rond drie pijlers: herdenken, vieren en verbinden. Groningen, dat zwaar heeft geleden in de laatste dagen van de oorlog, draagt nog steeds de littekens van dit verleden. De terreur van de Sicherheitsdienst, de verwoesting van de binnenstad en de harde strijd om de 'Delfzijl Pocket' zijn

slechts enkele van de ingrijpende gebeurtenissen die in het geheugen van veel Groningers gegrift staan. Herdenken is daarbij belangrijk. Het zorgt ervoor dat verhalen worden doorgegeven. Verhalen die weer gekoppeld kunnen worden aan actuele thema's, zoals de voortdurende strijd om vrijheid in andere delen van de wereld. In het programma is er bewust

voor gekozen om naast de traditionele herdenkingsactiviteiten ook ruimte te geven aan nieuwe perspectieven. Met een provincie die inmiddels een diverse bevolking heeft, wordt de vraag gesteld wat vrijheid betekent voor verschillende groepen en hoe deze kan worden behouden en versterkt. De koppeling tussen het verleden en het heden, en de vraag hoe we de lessen uit de

oorlog doorgeven aan toekomstige generaties, vormt een rode draad door het programma.

Samenwerken en verbinden

'80 jaar vrijheid Groningen' is meer dan alleen herdenken; het is ook een oproep tot samenwerking en verbinding. De activiteiten zijn laagdrempelig en gericht op een breed publiek, van jong tot oud. Dit sluit aan bij de doelstelling om

80 Jaar Vrijheid in Groningen 2025 een herdenkingsjaar met oog voor verleden, heden en toekomst

Tekst: Kim van Steenwijk / Beeld: archief Erfgoedpartners

niet alleen bestaande gemeenschappen te betrekken, maar ook nieuwkomers en mensen die minder vaak in aanraking komen met cultuur. Door de focus te leggen op co-creatie en grassroots initiatieven, worden Groningers uitgenodigd om actief deel te nemen en hun eigen perspectieven in te brengen.

Zo wordt bijvoorbeeld in het 'Huis van de Vrijheid' samen met inwoners van Groningen een installatie gebouwd waarin de mogelijke

dreiging van vrijheid in de toekomst voelbaar wordt gemaakt. Door middel van gemanipuleerde beelden van alledaagse locaties in Groningen wordt een scenario geschetst waarin vrijheid niet langer vanzelfsprekend is, maar bedreigd wordt door maatschappelijke conflicten.

Vrijheid maken we samen

'80 jaar vrijheid Groningen' is een ambitieus project dat niet alleen het verleden wil herdenken, maar

ook wil bijdragen aan het hedendaagse debat over de betekenis en waarde van vrijheid. Door kunst en cultuur in te zetten als krachtige middelen om mensen te verbinden, streven de deelnemende organisaties ernaar met hun activiteiten een breed publiek te bereiken. Vrijheid is immers geen vanzelfsprekendheid. Zoals Nelson Mandela treffend zei: "Laat de vrijheid regeren. De zon bescheen nooit een boeiender menselijke verwezenlijking."

Een veelzijdig programma

Het programma is rijk aan diversiteit, zowel in vorm als in inhoud. De aftrap vindt plaats op 14 februari in de Nicolaïkerk in Appingedam met een middag vol verhalen, lezingen en muziek. In de weken daarna volgt er in dezelfde stad onder andere een tentoonstelling over de oorlog in Museum Stad Appingedam en een muziekfestival op 5 mei.

De Delfzijl Pocket tour vindt ook plaats op 5 mei. Met historische legervoertuigen wordt de route gereden die de Canadese bevrijders namen. De feestelijke start vindt plaats bij Het Bevrijdingsbos te Noorddijk, waarbij zeventig doedelzakspelers aanwezig zullen zijn. Het eindpunt is in Delfzijl. Onderweg

wordt er gestopt in verschillende dorpen die met eigen activiteiten de legervoertuigen feestelijk ontvangen. CHC Oldambt presenteert een tentoonstelling over Poolse bevrijders. Mannen en jongens die vochten voor onze vrijheid maar zelf niet meer terug konden naar huis, vanwege het IJzeren Gordijn dat zich na de overgave van Duitsland snel sloot. Verhalenverteller Frank Belt gaat op scholen met leerlingen in gesprek over hun ideeën over vrijheid. De gesprekken vormen de basis voor een verhaal over vrijheid waarmee Belt op verschillende plekken in de provincie, in historische kerken op zal treden voor schoolgroepen. Het verhaal wordt ondersteund met orgelmuziek,

verzorgd door organist Eeuwe Zijlstra. Stichting Hoop voor Hooghammen in Woudbloem programmeert, op een locatie waar in de oorlog drie arbeiders werden gefusilleerd als represaille voor de april-mei staking, 'Op zoek naar Josef Cohen', een muzikale voorstelling over een vergeten Joodse schrijver. Ook is er een concertlezing door Jan Brokken en Clara Biermasz over Jan Zwartendijk, de Nederlandse consul in Kaunas (Litouwen) die een manier vond om duizenden Joodse vluchtelingen het leven te redden. Een andere blikvanger is de tentoonstelling in de Akerk, waar bezoekers door middel van journalistieke fotografie, historische objecten en getuigenverslagen een indringend beeld

krijgen van de oorlogstijd in Groningen. De Synagoge Groningen staat met de tentoonstelling 'Lege Plekken' stil bij de verwerking van de Tweede Wereldoorlog en de Shoah in de provincie. Hier worden de resultaten van recent onderzoek naar de rol van Groningse gemeenten in de deportatie van de Joodse bevolking gepresenteerd, en wordt er gereflecteerd op hoe deze gebeurtenissen nog steeds invloed hebben op de manier waarop we herdenken en vrijheid vieren. Naast de bovengenoemde activiteiten en presentaties vinden er nog veel meer activiteiten plaats. Een overzicht is binnenkort te vinden op www.80jaarvrijheidgroningen.nl

De Verhalen van Groningen: Aardappelen in de Veenkoloniën

Tekst: Eddy de Jonge / Beeld: De Verhalen van Groningen en het Veenkoloniaal Museum Veendam

Aardappelen, oorspronkelijk afkomstig uit Zuid-Amerika, werden pas in het midden van de achttiende eeuw voor het eerst geteeld in de Groninger Veenkoloniën.

Rond 1775 werd het gewas al op een groot aantal hectares verbouwd en het is bekend dat ze met grote platte schuiten werden vervoerd naar de afnemers. De consumptieaardappelen werden met dezelfde schepen die voor het turftransport waren gebruikt, vervoerd naar afnemers in de Noord-Duitse steden. Eerst werden ze voornamelijk gebruikt voor de consumptie, maar vanaf 1840 werd overgegaan

op de teelt van de fabriksaardappel. De grootste initiator van de aardappelmeel-industrie was Willem Albert Scholten die rond 1845 zijn industrieel imperium begon te ontwikkelen.

Fabriksaardappelen werden in de loop van de tweede helft van de 19de eeuw een van de belangrijkste landbouwgewassen in Groningen. Honderden boeren leverden aan de fabrieken en waren daar dan ook van afhankelijk. Duizenden landarbeiders en -sters zorgden ervoor dat de aardappelen klaar kwamen te liggen voor transport.

Rooien

Voor de introductie van de landbouw-mechanisatie werden aardappelen met de hand gerooid. Seizoenswerk voor mannen, vrouwen en kinderen; zeker tot aan de jaren dertig van de 20ste eeuw. Na het werk in het veen of tijdens en na de graanoogst trokken in de herfst hele gezinnen naar het aardappelveld. De kleinste kinderen werden op een beschutte plek neergelegd en de anderen pakten een korf en gingen op de knieën. En dat van 's morgens zeer vroeg tot vaak zonsondergang. Fabriksaardappels rooien was uitbesteed werk. Er werd gewerkt van zonsopgang tot de

beoogde acht panden voor een man en zes panden voor een vrouw waren gerooid (een pand is twee rijen aardappelen van 70 meter lengte), wat dus neerkomt op 840 tot 1120 meter rooien per dag.

Nieuwe video's voor zangeres Marlene Bakker

Afgelopen september nam zangeres Marlene Bakker een live sessie voor het [videoplatform The influences](#) op in het Berlagehuis. Twee van haar eigen Groningstalige liedjes Zolaank en Oktober en daarnaast een cover van de band Villagers werden uitgevoerd. In deze sessie kwamen Marlene's liefde voor erfgoed, antiek, streektaal en muziek allemaal even samen. De video's staan nu online.

Via deze [link](#) kunt u de video's en foto's zien en is ook het interview te lezen dat Matthijs van der Ven met de zangeres had. Daarnaast staat Marlene zaterdag 28 december met band en blazerssectie in de Stadsschouwburg Groningen.

**Jubileumconcert Warffums Mannenkoor
19 oktober**

Het Hogeland College Warffum

In 2024 bestaat het Warffums Mannenkoor officieel 125 jaar. Op 19 oktober viert het koor dit met een jubileumconcert. Tijdens het jubileumconcert treden, naast het mannenkoor dat onder leiding staat van Liesbeth van Hoffen en op piano wordt begeleid door Liesbeth Wildeveld, op mezzo-sopraan Karin Strobos met pianobegeleiding van Ernst Munneke, Annette Scholten & Nanke Flach, cello, lame sonore en piano, en Jan van Dijk, doedelzak.

Het concert begint om 20:00 uur, de zaal gaat open om 19:30 uur. De toegang is gratis, aanmelden is niet nodig.

Klanken voor Agricola

26 oktober

Laurentiuskerk Baflo

Ter viering van het leven van Baflo's beroemde zoon uit de 15e eeuw Rudolf Agricola, heeft Stichting Agricola Laurentius een muzikale dag georganiseerd. Dit evenement is op zaterdag 26 oktober, een dag vóór zijn sterfdag (27 oktober 1485).

In de middag zijn er diverse huiskamerconcerten. 's Avonds vindt in de Laurentiuskerk een uitvoering plaats van het Agricola-projectkoor onder leiding van dirigente Inge Roelands. Het koor zingt werken van tijdgenoten van Agricola uit landen en plaatsen waar hij heeft gewoond. Zoals onder andere Josquin Desprez, Heinrich Isaac, Jacobus Barbireau en Guillaume Dufay. Ook werk van Agricola zelf zal klinken. De muziek wordt afgewisseld met korte verhalen over de reizen van de beroemde

humanist uit Baflo. Het concert is van 20:00 – circa 22:30 uur. Meer informatie over zowel de huiskamerconcerten in de middag als het concert in de avond kunt u vinden op www.agricolalaurentius.nl

Tentoonstelling Spinnen met bot, weven met planten

Textiele werkvormen vanaf de vroegste wierdebewoning

26 april - 1 november

Museum Wierdenland Ezinge

Bij vrijwel elke opgraving in het wierdengebied worden spinsteenjes en vaak ook weefgewichten gevonden. Ook bij de laatste opgraving, in 2021-2023 bij Adorp, werden ze aangetroffen, zie [archeologische opgraving wierde in Adorp](#) en [deze pagina](#).

Er zijn ook andere voorwerpen gevonden die aangeven dat er, al vanaf de vroegste wierdebewoning, textiel op de wierden werd gemaakt, zoals benen naalden, wolkammen, weefzwaar-

den en spoelen.

In de tentoonstelling 'Spinnen met bot, weven met planten' laat Museum Wierdenland zien wat er zoal gevonden is aan materialen waarmee textiel gemaakt werd en welke technieken men gebruikte. Ook is er archeologisch textiel te zien.

Er is speciale aandacht voor twee technieken die tot voor kort onbekend waren: naaldbinden en sprang. Veel prehistorisch textiel waarvan men eerst dacht dat het gebreid was, blijkt nu door middel van naaldbinden gemaakt te zijn. Van sprang zijn nauwelijks vondsten bekend, doordat zowel het werktuig als de gebruikte garens vergankelijk zijn.

Tentoonstelling Blick op het Noorden

Harry Cock

tot en met 3 november

Koetshuis Museum Borg Verhildersum Leens

De expositie is een fotografisch dagboek Harry Cock van de afgelopen 50 jaar. Cock fotografeert op een bijzondere manier die veel ruimte

laat voor eigen interpretatie van wat er op de foto's is te zien.

Rond 1980 begon Harry Cock met fotograferen in opdracht. Doordat hij in Assen woont, kreeg hij logischerwijs veel opdrachten in het noorden van Nederland. Ogenscheinlijk bepaalden de opdrachtgevers wat en hoe er gefotografeerd werd. Maar, wat je fotografeert ben je zelf. Tot dit inzicht kwam hij in de begintijd van zijn loopbaan als journalistiek en documentair fotograaf.

'Veel journalistieke onderwerpen waren fotografisch niet interessant, maar omdat ik toch ter plekke was en vaak lang moest wachten op het moment suprême, richtte ik mij op dingen er omheen. De vraag om dingen en gebeurtenissen vast te leggen verplaatste zich naar het persoonlijke. Vanaf de jaren tachtig legde ik mijzelf op een dagboek bij te houden. De dagboekfoto's heb ik Reddende Alledaagsheid genoemd.'

Beelden uit de dagboeken zijn samengebracht in deze tentoonstelling in het Koetshuis van Museum Borg Verhildersum. De beelden verhalen over de veranderingen die onontkoombaar plaatsvinden in het noorden van Nederland.

Tentoonstelling Met Palet en Penseel tot en met 17 november

Vestingmuseum Oudeschans

De uit ongeveer dertig leden bestaande schildersgroep 'Met Palet en Penseel' werd in 1974 opgericht in Oude Pekela. Beeldend kunstenaar Arnoud van Sante geeft van september tot mei elke maandagochtend les aan de leden van de schildersgroep in MFC 'de Binding' in Oude Pekela.

Twaalf leden leverden hun mooiste werk in dat, samen met de vaste archeologische collectie, in het Vestingmuseum Oudeschans én in de Pottenkaaste aan de Voorstraat een prachtige en gevarieerde combinatie oplevert. De aan de expositie deelnemende cursisten zijn: Alie Baas, Cor Mulder, Fakelien Bol, Frits Zuurman, Gina van Horn-Bont, Herma Scholte, Iris Jansen, Lia Kant, Ria Cramer, Ria Kleve, Theo Kruijer, Wup Ijdens en de 'meester' Arnoud van Sante doet ook mee.

Tentoonstelling 'Knollenland'

Verkenning van het (wilde) dierenleven van het Groninger platteland

20 oktober tot en met 16 maart 2025

Het MOW Bellingwolde

De kunstexpo Knollenland gaat over (wilde) dieren in de akkers, bossen, velden, weides en wateren van het Groninger platteland. Centrale vraag is: Wat doen dieren met de verschillende Groninger landschappen en wat doet dat met onze beleving ervan?

We delen ons platteland met veel meer dieren dan we denken. Behalve het duidelijk zichtba-

re bestaat er ook fascinerend dierenleven dat wij met het blote oog amper kunnen zien. Wilde dieren spelen een rol als landschapsvormers. Het zijn opruimers, bestuivers, gravers en bouwers. Kijk met nieuwe ogen naar de dieren in ons landschap.

Hoe drukken dieren een stempel op de beleving van onze omgeving? Het samenleven van mens en dier is niet alleen maar romantisch. Wat moeten we bijvoorbeeld met stekende muggen en gevaarlijke tekenen? En hoe kunnen dieren ongestoord leven in een landschap dat door de mens opgeëist wordt? Dit en nog veel meer komt voorbij in Knollenland.

Aan de multimediale tentoonstelling, die ook naar buiten gaat, doen 26 kunstenaars mee.

Tentoonstelling 'Annie Vriezen – textielkunst'

tot en met 30 maart 2024

Landgoed Fraeylemaborg

Dit jaar is Annie Vriezen, textielkunstenaar van de Allersmaborg in Ezinge, 90 jaar geworden. Dit wordt gevierd met een expositie in het Koetshuis van de Fraeylemaborg.

Vanaf de Allersmaborg maakte Annie Vriezen van de jaren zestig tot 2000 geweven kleden, batik en applicaties. Haar werk werd in Nederland, Duitsland, Polen en de VS tentoongesteld en zelf organiseerde ze ook tentoonstellingen van andere kunstenaars in Ezinge.

Deze expositie is een kans om terug te kijken, in haar 90e jaar, en de bijdrage van Annie Vriezen aan de textielkunst van het noorden te vieren. Geïnspireerd door de vele tentoonstellingen die zij in het Koetshuis van de Allersmaborg organiseerde, zet de Fraeylemaborg dit jaar de deuren van het eigen Koetshuis wijd open voor Annie Vriezen.

Maand van de Geschiedenis

Ook musea in de provincie Groningen doen mee aan de Maand van de Geschiedenis. Het thema dit jaar is 'Echt nep'.

Museum Wierdenland Ezinge

Rondleiding door tentoonstelling Etrusken: pracht en macht door Regina Willemsen

Lezing 4 oktober: De rijke cultuur van de Etrusken door Imme Laseur MA

Workshop 12 oktober: beginselen oude textiele werkvormen Naaldbinden en Sprang.

Kinderactiviteit 31 oktober: Maak je eigen Monster

Museum Borg Verhildersum Leens

Met de lens op Leens – volwassenen en kinderen. Workshop 19 oktober: fotograaf Harry Cock

Avondwandeling 26 oktober : historische tocht 'Schimmen uit het verleden'

Workshop/lezing 30 oktober: Tussen Kunst en AI – jongereneditie; met beeldend kunstenaar Theo Leijdekkers

Lezing 30 oktober: Tussen Kunst en AI – volwassenen; met beeldend kunstenaar Theo Leijdekkers

Universiteitsmuseum Groningen

Anatomische les met rondleiding 12 oktober: Anatomisch Theater

Vestingmuseum Oudeschans

Een echte expositie, 29 september-27 oktober

Museum Het Behouden Blik Uithuizermeeden

Een Blik op wat je Ziet... 3-31 oktober

Colofon

Jaargang 5, nummer 5, oktober 2024
ISSN: 24-05-8270

Redactie:

Thea Pol, Patricia Ottay

Met medewerking van:

Eddy de Jonge, Kim van Steenwijk

Wilt u reageren of heeft u kopij:

info@erfgoedpartners.nl

Vormgevingsconcept en lay-out:

Gerard de Vries, Smartmobiletour.nl

Erfgoednieuws is de digitale
nieuwsbrief van Erfgoedpartners en
Centrum Groninger Taal & Cultuur en
verschijnt iedere zes weken.

Deze nieuwsbrief kon tot stand komen
mede dankzij de jaarlijkse subsidie van
de Provincie Groningen.

Erfgoedpartners | CGTC

Berlaghuis

Raadhuisstraat 3

9988 RE Usquert

www.erfgoedpartners.nl

www.cgtc.nl

 Centrum
Groninger
Taal & Cultuur

 ERFgoedPARTNERS

